

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Odstoupení Edwarda VIII. Příspěvek k abdikací
krizi ve Velké Británii**

Pavλίna Cívínová

Plzeň 2012

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

**Odstoupení Edwarda VIII. Příspěvek k abdikací
krizi ve Velké Británii**

Pavλίna Civínová

Vedoucí práce:

PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2012

.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, vstřícnost, cenné rady a za jeho čas, který mi věnoval při vedení mé práce.

Obsah

1	ÚVOD	1
2	POSLEDNÍ DNY PANOVNÍKA JIŘÍHO V	6
	2.1 Pohřeb panovníka	6
3	NÁSLEDNÍK TRŮNU PRINC Z WALESU	8
	3.1 Nástup na trůn.....	9
4	WALLIS SIMPSONOVÁ	12
	4.1 Rozvod manželů Simpsonových	12
	4.2 Wallis a Edward.....	13
	4.2.1 Panovníkovy úmysly	15
	4.2.2 Návrh morganatického sňatku	16
5	KRIZE NASTÁVÁ	20
	5.1 Biskup z Bradfordu prolamuje ticho	20
	5.2 Intervence ministerského předsedy Baldwina	21
6	ABDIKACE	25
	6.1 Edwardův nástupce vévoda z Yorku.....	27
	6.2 Vévoda z Windsoru a Wallis Simpsonová	28
7	POSTOJ DOMINIÍ K ABDIKACI	29
	7.1 Westminsterský statut.....	29
	7.1.1 Balfourova deklarace	29

7.2 Kanada a abdikace.....	31
7.3 Irský svobodný stát a abdikace	32
8 NÁSTUPNICTVÍ VE VELKÉ BRITÁNII	34
8.1 Nástupnické zákony.....	35
8.2 Otázka náboženského vyznání	35
8.3 Abdikace z právního hlediska	36
8.4 Královská manželství.....	38
8.4.1 Zákony o manželství.....	39
8.4.2 Morganatický svazek	39
9 ROLE STANLEYHO BALDWINA.....	41
10 ZÁVĚR	43
11 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	46
11.1 Prameny nevydané	46
11.2 Prameny vydané	46
11.3 Seznam literatury.....	46
12 RESUMÉ	49
13 PŘÍLOHY.....	50

1 ÚVOD

Velká Británie zažívala od roku 1935 mnoho událostí, které zanechaly výraznou stopu v dějinách země. Počátek roku se nesl ve znamení oslav stříbrného jubilea vlády stávajícího panovníka Jiřího V., neboť uplynulo právě 25 let od jeho nástupu na trůn. Za necelý rok panovník zemřel a následovníkem se stal jeho nejstarší syn David. Neuběhl ani rok a nový panovník, jenž přijal jméno Edward VIII.,¹ abdikoval; jako dosud jediný panovník v britské historii. Z těchto událostí je zdaleka nejdůležitější abdikace Edwarda VIII., neboť nastolila řadu nových konstitučních, sociálních a politických problémů.

Na počátku roku 1936 zemřel po dlouhé nemoci Jiří V. Panovník odešel v nelehké meziválečné době, kdy se Velká Británie a Evropa postupně vzpamatovávaly z následků velké hospodářské krize a spěly k dalšímu válečnému konfliktu. Jiří V. se těšil značné oblibě svých poddaných, kteří ho vnímali jako morální autoritu, zejména v těžkých časech první světové války. Britský král byl, a do dnešní doby stále je, chápán jako symbol stmelující monarchii i země Britského společenství národů. Velká Británie rovná se král, protože pro většinu Britů neznamenal ve třicátých letech armáda nic, církve ve skutečnosti není národní církví a parlament nebyl nikdy oblíben všemi lidmi. Britská senzitivita je dokonale ilustrována popularitou panovníka, která započala za královny Viktorie, jež se stala symbolem prosperity britské říše.

Když nastoupil Edward VIII., mnozí pochybovali o jeho kvalitách a jeho schopnosti pokračovat v linii svého otce. Jiří V. se o svém synovi tehdy vyjádřil, že po jeho smrti bude otázkou dvanácti měsíců, než se David sám znemožní.² Nakolik pragmatický byl jeho úsudek, se skutečně

¹ V práci bude jméno panovníka uváděno v anglické variantě jako Edward VIII.

² CANNON, J., GRIFFITHS, R., *The Oxford Illustrated History of The British Monarchy*, Oxford 1988, s. 600.

ukázalo v následujících dvanácti měsících. Jiří dožil své poslední dny s oprávněnými obavami o budoucnost. David byl vychováván jako následník trůnu a jako princ z Walesu připravován na svou budoucí roli. Často se však nechoval podle představ svého otce a nevedl příkladný život tak, jak by si představoval. Na konci ledna 1936 se Velká Británie rozloučila s panovníkem Jiřím V. a na jeho místo nastoupil Edward VIII.

Nový panovník nastoupil na trůn ve svých čtyřiceti letech, ve věku, kdy se očekávalo, že již bude ženatý a žít spořádaný život, jak určovaly konvence a tradice. Protože panovník s manželkou hraje důležitou reprezentativní roli v čele monarchie, bylo předpokladem, že se Edward ožení se ženou, jež bude hodna všech práv a výsad královny. Panovník se ještě jako princ z Walesu stýkal s paní Wallis Simpsonovou, Američankou, která žila se svým britsko-americkým manželem v Londýně. Edward po několika týdnech od nástupu na trůn oznámil, že se s Wallis Simpsonovou hodlá oženit. Jeho rozhodnutí však narazilo na odpor z vícero kruhů.

Panovníkovo manželství s Wallis Simpsonovou by bylo v rozporu především s hodnotami a pravidly církve. Anglikánská církev zaujímala ve Velké Británii významnou úlohu, neboť panovník je hlavou této církve a měl by ji hájit a chovat se podle jejích pravidel. Wallis Simpsonová byla v době, kdy se seznámila s princem z Walesu, budoucím panovníkem, podruhé vdaná za obchodníka Ernesta Simpsona. Jak je známo, anglikánská církev zakazovala rozvody a opětné manželství. Znovu se vdát či oženit bylo tolerováno pouze v případech úmrtí manžela či manželky. Proto bylo nepřijatelné, aby se panovník a zároveň nejvyšší představitel anglikánské církve oženil s ženou, jež by se podruhé rozvedla, aby si mohla vzít Edwarda, a stát se královnou. Církev současně netolerovala ani fakt, že potenciální královna by měla být

cizinkou. Církevní představitelé měli vážné morální důvody, kvůli nimž panovníkův případný sňatek nepodporovali.

Britská vláda v čele s premiérem Stanleyem Baldwinem s Edwardovým manželstvím stejně jako církev nesouhlasila. Své stanovisko zdůvodňovala především morálními překážkami církve a reakcí veřejnosti, která by pravděpodobně Wallis Simpsonovou za svoji královnu nepřijala. Přestože vůle ministrů je ve Velké Británii silná, žádný ministr nemůže panovníkovi radit, s kým se může, nebo nesmí oženit. Naopak panovník si nemůže dovolit jednat proti vůli svých ministrů. Když panovník oficiálně oznámil, že se s paní Simpsonovou ožení, žádný ministr ani premiér mu nemohl jeho rozhodnutí zakázat. Vznikla zvláštní situace, kdy panovníkovi z legislativního hlediska nestálo nic v cestě, ale protože valná většina ministrů a ostatních členů vlády se ke sňatku stavěla negativně, panovník si neodvážil jejich názory ignorovat, a jednat tak proti jejich vůli.

Panovník přesto nadále trval na svém rozhodnutí. Samozřejmě nebylo v jeho zájmu vyvolat vnitropolitickou krizi tím, že by neuposlechl rady svých ministrů. Východiskem ze složité situace se zdála být myšlenka morganatického sňatku. Wallis Simpsonová by se stala právoplatnou manželkou panovníka, nebyla by však v rovnocenném postavení jako král, neboť by nebyla nositelkou titulu královny. Získala by nějaký nižší, konkrétně předem neurčený titul. Další velmi důležitou podmínkou takového druhu sňatku bývá ztráta dědického nároku na trůn pro případné potomky. Přestože se morganatický svazek zdál být velmi reálnou šancí jak uspokojit obě strany, ve skutečnosti neexistoval právní základ, který by počítal s morganatickým manželstvím.

Edward VIII. neměl mnoho možností na výběr. Mohl ukončit svůj vztah s paní Simpsonovou a dál zůstat králem, oženit se proti vůli ministrů, a vyvolat tak vnitropolitickou krizi, nebo abdikovat. Edward si

zvolil poslední možnost. K panovníkově zásadnímu a nezvratnému rozhodnutí došlo na přelomu listopadu a prosince 1936. Právě měsíce listopad a prosinec představují vyvrcholení krize, jež vyústila v dosud první a poslední dobrovolnou abdikaci panovníka v britské historii.

Stěžejním bodem bakalářské práce budou především události podzimu 1936, kdy se panovník prostřednictvím několika setkání s premiérem Baldwinem dozvěděl o náladách a názorech, jaké o jeho vztahu s Wallis panovaly v parlamentu. Přestože hlavním argumentem, kvůli kterému se většina vládních představitelů stavěla proti panovníkovu úmyslu, bylo poškození prestiže monarchie a následná reakce veřejnosti, občané Velké Británie o celé krizi neměli tušení. Britové nebyli informováni proto, že tisk zachovával mlčení a loajalitu vládě. Zprávy o vztahu krále s Wallis Simpsonovou, které by mohly nabýt skandálního charakteru, se v tisku neobjevily až do začátku prosince. Mlčení tisku bylo prolomeno až proslovem biskupa z Bradfordu. Řeč, kterou pronesl, byla chápána jako kritika panovníka. Veřejnost se nyní dozvídala prostřednictvím předních britských deníků o vztahu svého panovníka s paní Simpsonovou.

Dokud britský tisk zachovával mlčení, vláda měla čas na řešení situace v klidu a bez hysterie, která následovala po zveřejnění aféry. Zveřejnění celou situaci jen urychlilo. Edward VIII. na začátku prosince abdikoval a trůn byl postoupen jeho bratrovi, vévodovi z Yorku.

V další části práce bude důležité analyzovat legislativní otázku. Protože abdikace neměla v britské historii žádný precedent, nebyla zakotvena v právním systému. Neexistoval žádný zákon, který by umožňoval dobrovolné odstoupení panovníka. Legislativa upravující nástupnictví neřešila opačný postup, tedy odstoupení. Edward mohl odstoupit poté, co byl v parlamentu odsouhlasen a uzákoněn zvláštní abdikací zákon. Stejný proces byl absolvován také v parlamentech britských dominií, neboť Westminsterský statut vyžadoval souhlas všech dominií v případě, že dojde ke změně zákonů týkajících se nástupnictví.

Důležitým zdrojem informací se stala především zahraniční literatura a odborné články britských autorů, z nichž někteří abdikaci Edwarda VIII. sami zažili. Většina těchto prací byla vydána na konci třicátých let v krátké době uplynuté od abdikací krize. Významným pramenem, který vznikl přímo v době abdikace, je politické zpravodajství československého vyslance v Londýně Jana Masaryka. Zpravodajství poskytuje bezprostřední postřehy a názory Masaryka, jenž měl mnohokrát možnost pohybovat se v panovníkově blízkém okolí. Janu Masarykovi však chyběla jistá dávka nadhledu v porovnání s pracemi, které vznikaly až později po odstoupení Edwarda, kdy již bylo možné objektivní zhodnocení. Přesto nemůžeme Masarykovi upřít jeho pragmatické závěry.

Jako stěžejní literatura posloužily práce autorů Vernona Bogdanora, J. Lincolna Whita a Frances L. Donaldsonové. Oxfordský profesor současné historie Vernon Bogdanor se ve svém díle „*The Monarchy and The Constitution*“ podrobně zabývá britskou ústavou a ústavními zákony. Kniha byla důležitým zdrojem informací o zákonech dotýkajících se nástupnictví ve Velké Británii. Práce nesoucí titul „*The Abdication of Edward VIII: A Record of All The Publisher Documents*“ J. Lincolna Whita chronologicky shrnuje téměř celé roční období od nástupu Edwarda VIII. až po jeho abdikaci. Jak název napovídá, kniha je založena na všech vydaných dokumentech týkajících se abdikací krize. Nejpřínosnější byla rozsáhlá biografie od Frances Donaldsonové „*Edward VIII*“, která se také podrobně zabývá tématem panovníkovy abdikace.

2 POSLEDNÍ DNY PANOVNÍKA JIŘÍHO V.

Na začátku ledna 1936 se začal rychle zhoršovat zdravotní stav krále Jiřího V. Panovník trpěl těžkým bronchiálním katarem doprovázeným slabostí srdce. Jeho zdravotní stav byl vážný již během prosince 1935, ale kromě rodinných příslušníků a osobních lékařů se o panovníkově nemoci nikdo nedozvěděl. Jeho okolí jakékoli informace před britskou veřejností pečlivě tajilo. Lékaři nedávali panovníkovi mnoho času a jeho stav hodnotili jako velmi vážný. Své poslední chvíle dožíval Jiří V. na venkovském rodinném sídle v Sandringhamu v Norfolku, obklopen svými nejbližšími.

Protože Jiří V. již nemohl vzhledem ke svému zdravotnímu stavu vykonávat královské povinnosti, byla 20. ledna ustavena regentská vláda, která měla trvat do jeho smrti. Toho dne se v dopoledních hodinách sešla Tajná rada, jejímiž členy byli všichni čtyři královi synové,³ královna a také panovníkův osobní lékař Bertrand Edward Dawson, první vikomt Dawson of Penn.⁴ Rada se sešla v pokoji sousedícím s královou komnatou, aby mohl Jiří V. jednání sledovat a následně sám podepsat dokument o ustavení regentské vlády. Pět minut před půlnocí toho dne ve věku sedmdesáti let zemřel. Příčinou smrti bylo ochabnutí srdeční činnosti.⁵ Regentská vláda tedy trvala pouhých pár hodin.

2.1 Pohřeb panovníka

Slavnostní pohřeb krále proběhl v úterý 28. ledna 1936. Do té doby byly jeho ostatky vystaveny ve Westminster Hall. Lidé tehdy v dlouhých frontách čekali, aby se mohli naposledy rozloučit se svým panovníkem.⁶

³ Princ z Walesu, vévoda z Yorku, vévoda z Gloucesteru, vévoda z Kentu.

⁴ Archiv Ministerstva zahraničních věcí (dále AMZV), Politická zpravodajství zastupitelských úřadů (dále PZZÚ), PZ Londýn, 25. 5. 1936.

⁵ Tamtéž, 29. 1. 1936.

⁶ Tamtéž, 25. 5. 1936.

Samotného pohřbu se účastnilo mnoho významných domácích i zahraničních hostů. Vzdát poctu zesnulému monarchovi přijeli prezident Francouzské republiky, norský král s chotí a korunním princem, králové dánský, rumunský, belgický, bulharský, jugoslávský princ regent, korunní princové italský a švédský a dále pak oficiální delegace vlád ostatních států.⁷

Pohřební průvod se vypravil z Westminster Hall směrem na nádraží Paddington, odkud byla panovníkova rakev speciálním vlakem vypravena do Windsoru. Ve Windsoru již na průvod čekali arcibiskup z Canterbury a členové vlády. Královy ostatky byly poté uloženy v kapli sv. Jiří ve Windsorském zámku.

⁷ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 25. 5. 1936.

3 NÁSLEDNÍK TRŮNU PRINC Z WALESU

Princ z Walesu jako nejstarší syn Jiřího V. byl přímým následníkem trůnu po smrti svého otce. Narodil se na konci éry své prababičky Viktorie 23. června 1894 ve White Lodge jako Edward Albert Christian George Andrew Patrick David.⁸ Již od raného dětství se neuměl smířit s faktem, že jeho život byl již předurčen. Nejednou si postěžoval svému učiteli, že by raději nebyl princem z Walesu.⁹ Od dětství vyrůstal David, jak mu říkala jeho rodina, s pocitem zodpovědnosti, která na něj byla kladena jako na dědice trůnu. Krátce před svými třicátými narozeninami se svěřil svému bratrovi Albertovi, budoucímu králi Jiřímu VI.: „*Byl bys mnohem lepším králem Anglie, než kdy budu já.*“¹⁰

Ve dvanácti letech nastoupil jako kadet na námořní akademii v Osborne. V červenci 1911, rok po smrti svého dědy krále Edwarda VII. a měsíc po korunovaci svého otce, se David stal princem Waleským. Příštího roku vstoupil na Magdalen College v Oxfordu, kde studoval dějiny a politické vědy, ale po třech letech opustil školu bez diplomu.¹¹ Za první světové války vykonával vojenskou službu ve štábu generála Frenche na francouzském bojišti, kde pobýval do března 1915. Poté byl převelen do Egypta, odtud později do Itálie a závěr války ho zastihl znovu ve Francii, kde byl jako major přiřčen ke generálnímu štábu kanadského expedičního sboru.¹²

Po válce především cestoval. Navštěvoval britská dominia a kolonie a pravidelně jezdil do Evropy. Přes nelibost královské rodiny cestoval

⁸ WHITE, J. L., *The Abdication of Edward VIII. A Record with all the Publisher Documents*, London 1937, s. 19.

⁹ ROSENZWEIG, L. W., *The Abdication of Edward VIII: A Psycho-Historical Explanation*. *The Journal of British Studies*, Vol. 14, No. 2 (May, 1975), s. 104.

¹⁰ Tamtéž, s. 104–105.

¹¹ BRICARDOVÁ, I., *Monarchie moderní Evropy*. Lexikon panovnických rodů, Praha 2002, s. 146.

¹² Tamtéž, s. 146.

často za zábavou jako soukromá osoba v doprovodu přítelkyně Wallis Simpsonové a prohrál velké množství peněz.

Princ z Walesu jako následník trůnu nemá žádnou jinou formální roli nebo funkci. Členové královské rodiny nemají žádné oficiální funkce a nemusí mluvit a jednat na rady ministrů, ale na druhou stranu nemohou jednat jako obyčejní občané, musí reprezentovat politickou neutralitu panovníka.¹³ To také znamená, že ačkoliv jsou vévodové z Yorku, Gloucesteru a z Kentu členové Sněmovny lordů, nemohou být členy žádné politické strany.

O charakteru budoucího panovníka nám poskytuje svůj názor Jan Masaryk, jenž měl z pozice vyslance možnost sledovat dění kolem panovníka poměrně zblízka. „*Edward je povahy umíněné, těžko si dává raditi, takže osoby, které s ním mají bezprostřední styk, jen s obavami před něj předstupují, mají-li mu něco vymluvit, nebo ho přimět ku změně názorů. Při tom je vznětlivý a nervózní, krátce osobnost, s níž je těžko vycházeti.*“¹⁴ Častokrát je zmiňováno, že princ z Walesu byl člověkem, jenž veškeré dvorské záležitosti považoval za nudné a nepřikládal jim velkou důležitost. Naopak zájem projevoval o obchod a sociální otázky. Často byl vídán mezi prostými dělníky, se kterými rozmlouval, což mu přinášelo popularitu širokých vrstev.

3.1 Nástup na trůn

David nastoupil na trůn okamžitě po smrti svého otce a přijal jméno Edward VIII. Ve vládních kruzích se spekuovalo, zda se královna matka bude chtít vzdát všech svých funkcí ve prospěch svého syna. Jan Masaryk ve svém politickém zpravodajství z Londýna informoval, že by

¹³ BOGDANOR, V., *The Monarchy and the Constitution*, Oxford 1995, s. 53.

¹⁴ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 25. 5. 1936.

britská vláda uvítala jakýsi vrchní dozor nad králem.¹⁵ Není jasné, jak konkrétně by měla tato představa fungovat, ale panoval názor, že Edward nebude vzhledem ke svému nezřízenému osobnímu životu zodpovědným panovníkem. Ministerský předseda Stanley Baldwin se o panovníkovi vyjádřil, že *„má všechny výhody, jaké muž může mít. Je mladý, jeho otec mu šel příkladem, má rád děti. Má však jednu nevýhodu. Není ženatý a měl by být“*.¹⁶

Trnem v oku všem byl především vztah krále s Wallis Simpsonovou, která nepocházela z vhodného prostředí, a mnozí si nedokázali představit, že by se tato žena stala královnou. Wallis a Edward se seznámili na začátku třicátých let v době, kdy byla vdaná za svého druhého manžela makléře Ernesta Simpsona. Jejím prvním manželem byl námořní kapitán Winfield Spencer, se kterým se rozvedla po jedenácti letech manželství. Edwardův vztah s Wallis byl kritizován již v době, kdy byl princem z Walesu. Po nástupu na trůn se kritika jeho osoby ještě zostřila. Podle názoru Jana Masaryka byl Edward kritizován až příliš a bylo jenom otázkou krátkého času, kdy se vpraví do nové funkce, domníval se.¹⁷

Na úterý 21. ledna 1936 byla svolána Tajná rada,¹⁸ před kterou Edward VIII. přednesl prohlášení o nastoupení na trůn, v němž slíbil, že bude panovat v souladu s konstitucí a pro dobro všech svých poddaných. Přítomní složili přísahu novému králi. Bylo také ustanoveno datum korunovace, jež se měla konat v květnu následujícího roku. Téhož dne se sešly i obě komory parlamentu, aby složily přísahu věrnosti novému panovníkovi. Následujícího dne pak proběhl ceremoniál podle historických zvyklostí a v historických krojích. Slavnostní průvod započal u

¹⁵ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 29. 1. 1936.

¹⁶ DONALDSON, F. L., Edward VIII., London 1974, s. 225.

¹⁷ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 24. 2. 1936.

¹⁸ Tajná rada sestávala ze 42 členů a jejím úkolem bylo provádět veškeré přípravy pro korunovaci.

Svatojakubského paláce, kam Edward přiletěl z Norfolku,¹⁹ dále se průvod přesunul na Charing Cross, Temple Bar a nakonec zamířil do City. Na všech těchto místech panovník přečetl svou proklamaci o nástupu na trůn.

Protože se Edward pohyboval ve zcela jiných kruzích než zbytek královské rodiny, dalo se očekávat, že se po nástupu obklopí lidmi jemu blízkými. Po jeho nástupu došlo k obměně dvorních hodnostářů. Důležitou funkci tajemníka obdržel major Alexander Hardinge, který do té doby působil jako zástupce tajemníka. Hardinge se velmi dobře vyznal v konstitučních záležitostech a v otázce zahraniční politiky.²⁰

Edward VIII. nastoupil na trůn ve čtyřiceti letech a jako nový panovník se neocítl v jednoduché situaci. Britská veřejnost byla zvyklá na dlouhých 26 let panování Jiřího V., jenž byl mezi lidmi velmi oblíben. Zesnulý panovník byl konzervativním mužem, který až úzkostlivě hájil britské tradice a zvyklosti. Mnoho Britů chápalo tohoto monarchu jako oporu a jistotu v dobách první světové války i v poválečné době. Edward se od svého otce v mnohém lišil. Neobklopoval se aristokracií, neboť mu vytýkala jeho vztah s paní Simpsonovou, protože neměla vhodný původ a byla cizinkou.

Když se na jaře roku 1936 setkal osobně s panovníkem Jan Masaryk, vyjádřil názor, že na něj udělal lepší dojem, než očekával. Masaryk doufal, že přes všechny nelichotivé zprávy o jeho soukromém životě bude Edward dobrým panovníkem. Členové aristokratických i vládních kruhů bedlivě sledovali každý králův krok. Sám Edward tento tlak cítil, když se Masarykovi svěřil: „*Moje moc je malá a dokonce si musím dávat pozor, abych neřekl víc, než mám.*“²¹

¹⁹ BLYTHE, R., *The Age of Illusion: England in The Twenties and Thirties 1919–1940*, Harmondsworth 1964, s. 216.

²⁰ DONALDSON, s. 183.

²¹ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 5. 5. 1936.

4 WALLIS SIMPSONOVÁ

Wallis Simpsonová se narodila v Baltimoru 19. června 1896 jako Elizabeth Wallis Warfield a pocházela z prominentní americké společnosti.²² Její otec zemřel roku 1899 na tuberkulózu a Wallis žila díky podpoře příbuzných sama s matkou. Její strýc ji finančně podporoval při studiích na jedné z nejdražších dívčích škol v Marylandu. Její první manželství s poručíkem námořního letectva Earlem Wingfieldem Spencerem trvalo jedenáct let, ale svazek byl poznamenán několika odloučeními. Pár se rozvedl v červenci 1927. Rok po rozvodu se vydala do Evropy. V Londýně se seznámila s makléřem anglo-amerického původu Ernestem Aldrickem Simpsonem, za kterého se ještě téhož roku provdala. Svatba se odehrála v tichosti na úřadě v Chelsea.²³ Ernest většinu svého času trávil v USA kvůli své práci, zatímco Wallis pobývala v Londýně. Paní Simpsonová se pohybovala ve vysoké anglo-americké společnosti, kde měl mnoho přátel také budoucí panovník. Při jednom večírku na podzim v roce 1930 byla Wallis představena budoucímu panovníkovi. O dva roky později se účastnila večírků ve Fort Belvedere, sídla prince z Walesu. Později se potkali ještě mnohokrát a od roku 1934 se stále častěji objevovali spolu. V květnu 1935 slavili král Jiří a královna Marie stříbrnou svatbu. Na slavnostní událost byla do Buckinghamského paláce pozvána i Wallis Simpsonová.²⁴ Sám Edward byl častým hostem večírků a koktejlových párty, které Wallis pořádala.

4.1 Rozvod manželů Simpsonových

Již krátce po nástupu Edwarda bylo jasné, že má panovník v úmyslu oženit se s Wallis Simpsonovou hned, jakmile se rozvede s Ernestem Simpsonem. Takové tušení měli i představitelé konzervativní

²² WHITE, c. d., s. 24.

²³ BLYTHE, s. 219.

vlády. Vystaly obavy, neboť většina vládních představitelů si nebyla schopna připustit, že by se Američanka stala královnou Velké Británie. Podle britských nástupnických práv se manželka panovníka stává automaticky královnou a získává stejné výsady a postavení jako král. Představa, že by se měla cizinka stát královnou, se setkávala s negativními reakcemi vládních i nejvyšších aristokratických kruhů. Na fakt, že by nebyla přijata za královnu, upozornil panovníkův právník George Allen, když tázavě podotknul: „*Jste si zcela jista, paní Simpsonová, že se chcete rozvést?*“²⁵

4.2 Wallis a Edward

Koncem května 1936 se Edward vyjádřil, že „*dříve nebo později se musí můj ministerský předseda seznámit s mojí budoucí ženou*“.²⁶ Wallis však byla stále ještě vdaná za Ernesta Simpsona, rozvod proběhl až 27. října 1936 v Ispwichi.²⁷ Rozvod nabyl absolutní platnosti až po šesti měsících, do té doby nebyl manželský svazek rozváznán a Wallis pobývala po celou dobu u přátel v jižní Francii.²⁸

Panovníkovo jednání stále více znepokojovalo ministry v čele s konzervativním premiérem Stanleyem Baldwinem, který od počátku zaujímal k případnému sňatku s paní Simpsonovou negativní stanovisko. Baldwin byl velmi zkušený politik, někteří však tvrdili, že byl příliš líný a pomalý.²⁹ Ministr zahraničí Athony Eden si na Baldwina postěžoval, že je s ním prý těžká spolupráce, protože jen zřídka se rozhoupává k nějakému definitivnímu rozhodnutí.³⁰ Jiní tuto jeho vlastnost ve skutečnosti chápali jako výborný smysl pro načasování. Vždy vyčkal na správný moment před

²⁴ BLYTHE, s. 222.

²⁵ Tamtéž, s. 223.

²⁶ DONALDSON, s. 209.

²⁷ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 1. 2. 1937.

²⁸ Tamtéž, 25. 5. 1937.

²⁹ DONALDSON, s. 208.

tím, než začal cokoliv konat. Jeho vliv byl nenápadný a zároveň všudypřítomný, neboť dokázal ovlivňovat téměř všechny resorty vlády, přestože dával dostatečnou svobodu svým ministrům.³¹ O Baldwinovi bylo řečeno mnoho rozporuplných skutečností. Zatímco byl některými svými kolegy označován jako líný premiér, jiní ho považovali za velmi zkušeného a bystrého politika.³² Winston Churchill pokládal Baldwina za velkého státníka, který po vyhraných volbách v roce 1935 nabyt takové vážnosti a získal více důvěry než kterýkoliv jiný člověk, jakého Churchill za svou dlouhou kariéru zažil. Když Baldwin odcházel v květnu 1937 z čela vlády, Churchill jeho odchod okomentoval slovy, že odchází s mnoha poctami a s vážností, jakou vzbuzoval ve veřejnosti.³³

Krátce po rozvodu manželů Simpsonových dorazil Baldwin do Fort Belvedere s varováním, v jakém nebezpečí se monarchie nachází. Doporučoval panovníkovi, aby Simpsonová stáhla svoji žádost o rozvod, který ještě nebyl právoplatný. Edward se proti Baldwinovi ohradil, neboť podle něj neměl žádné právo zasahovat do soukromých záležitostí týkajících se jeho a paní Simpsonové.³⁴

Blízký přítel Ernesta Simpsona baron Rickatson-Hatt³⁵ se vyjadřoval o Wallis jako o velmi zábavné, milé a atraktivní ženě. Tvrdil, že však není typ ženy, která by s mužem zůstala v chudobě. Wallis měla ráda krásné věci a byla ve své podstatě sobecká. Velmi jí lichotil zájem

³⁰ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 22. 1. 1937.

³¹ PEARDON, T. P., Baldwin: A Biography by Keith Middlemas; John Barnes. Political Science Quarterly, Vol. 86, No. 3 (September, 1971), s. 524.

³² ADAMS, R. J. Q., Stanley Baldwin: Conservative Leadership and National Values by Philips Williamson. The English Historical Review, Vol. 115, No. 464 (November, 2000), s. 1240–1241.

³³ WILLIAMSON, P., Baldwin's Reputation: Politics and History, 1937–1967. The Historical Journal, Vol. 47, No. 1 (March, 2004), s. 127.

³⁴ BLYTHE, s. 225.

³⁵ Baron Rickatson-Hatt působil jako hlavní editor Reuters v letech 1932–1941. Přátelil se s Ernestem Simpsonem. Po roce 1941 byl poradcem guvernéra Bank of England pro záležitosti tisku.

Edwarda o ní a ráda přijímala jeho štědré dary. Zpočátku však neuvažovala o tom, že by se rozvedla s Ernestem.³⁶

4.2.1 Panovníkovy úmysly

Královská rodina sledovala Edwardovy úmysly oženit se s Wallis s velkou nelibostí. Celá situace byla provázena silnými emocemi. Králova matka i jeho tři bratři si byli vědomi vlivu, jaký měla paní Simpsonová na Edwarda. Soukromý tajemník Alexander Hardinge tehdy poznamenal, že každé jeho rozhodnutí podléhalo jejímu vlivu a že byla pro krále důležitější než záležitosti monarchie.³⁷

Nejvíce znepokojený celou situací byl Stanley Baldwin. Po celé léto 1936 přicházely do jeho kanceláře dopisy od britských občanů v zahraničí, které se zmiňovaly o vztahu krále a Wallis Simpsonové. Premiérovi úředníci se snažili před Baldwinem dopisy zpočátku skrýt, ale ty se dostaly k premiérovi ve chvíli, kdy se vrátil z letní dovolené. Na jeho pracovním stole ho čekalo množství dopisů, novinových výstřižků z amerického tisku a fotografií panovníka ve společnosti paní Simpsonové. Baldwinovi bylo jasné, že jejich vztah by mohl přerůst v mezinárodní skandál, jímž by utrpěla prestiž monarchie. Premiér o dopisech informoval Edwarda a dodal: „*Myslím, že znáte naše lidi. Jsou tolerantní, co se týče soukromého života, ale pokud se jedná o veřejnou osobu, nejsou tak shovívaví.*“³⁸

Ministerský předseda byl nastalými událostmi značně zaskočen. V rozhovoru s ministrem zahraničí Anthony Edenem o embargu na armádní zásobování Španělska nevěnoval jeho slovům pozornost, ministra přerušil a prohlásil: „*Obávám se, že máme problémy doma.*“ A poté nečekaně

³⁶ DONALDSON, s. 208–209.

³⁷ Tamtéž, s. 184.

³⁸ Tamtéž, s. 226.

pronesl: „*Doufám, že mě v této chvíli nebudete příliš zatěžovat zahraničními záležitostmi.*“³⁹

Nebyl jediným, kdo se snažil panovníka varovat, jaký dopad by měl jeho sňatek na monarchii. Soukromý tajemník Alexandr Hardinge zaslal panovníkovi 13. listopadu dopis, v němž ho informoval o poznacích, které získal. „*Ministerský předseda a členové vlády se dnes setkají, aby projednali, jaké seriózní kroky podniknou. Jak jistě víte, v případě, že by došlo k rezignaci vlády, musel byste najít někoho, kdo by byl schopen sestavit novou vládu, se kterou by souhlasili všichni členové Dolní sněmovny. Mam důvod si myslet, že souhlas všech členů by byl jen stěží možný. Jedinou zbývající alternativou je rozpuštění Dolní sněmovny a vyhlášení všeobecných voleb, ve kterých by byla hlavním tématem Vaše aféra. A nemůžu se ubránit dojmu, že i ti, kteří k Vám chovají velké sympatie, dají nakonec přednost zachování dobré pověsti monarchie.*“

*Když mi dovolíte, je tu jenom jedna možnost, která zabrání této nebezpečné situaci – a tou je odjezd paní Simpsonové do zahraničí. Prosím Vás, abyste tento návrh vážně zvážil. Vzhledem k měnícím se postojům tisku se celá věc stala velmi urgentní“.*⁴⁰

4.2.2 Návrh morganatického sňatku

Během října zaplavily vládu a ostatní členy parlamentu další novinové výstřižky a fotky z amerického tisku informující o vztahu paní Simpsonové a krále. Veřejnost zatím nic netušila, neboť do britského tisku žádné informace dosud nepronikly. Premiér svým ministrům sdělil, že na panovníka nebude naléhat, aby získal jeho oficiální stanovisko. Byl to právě Edward, který inicioval rozhovory s ministerským předsedou.

³⁹ DONALDSON, s. 217.

⁴⁰ BLYTHE, s. 226.

K první konverzaci však došlo na popud Baldwina 20. října 1936.⁴¹ Premiér se panovníka dotázal, zda přiměje paní Simpsonovou, aby nepokračovala v rozvodovém řízení se svým manželem. Tímto se premiér snažil zabránit konstituční krizi, která by nastala, kdyby se Wallis Simpsonová rozvedla a otázka manželství mezi ní a panovníkem by se stala aktuální.

Ministerský předseda na druhé schůzce 16. listopadu v Buckinghamském paláci panovníkovi naznačil, že vláda pravděpodobně nebude se sňatkem souhlasit. Nicméně k žádné formální diskuzi v kabinetu na toto téma nedošlo. Baldwin pouze panovníkovi sděloval svůj vlastní úsudek, jenž se nezakládal na vyjádření ostatních kolegů v kabinetu. Přestože si panovník s ministerským předsedou setkání vyžádal, Baldwinův názor jeho rozhodnutí oženit se s Wallis Simpsonovou nijak neovlivnil. Baldwin poté ještě dodal, že s manželstvím s paní Simpsonovou, která by se měla stát královnou, nebude souhlasit veřejnost. Na to panovník zareagoval tak, že raději abdikuje.⁴²

Po záporném vyjádření premiéra začal panovník uvažovat o možnosti morganatického manželství. 25. listopadu 1936 přednesl tento návrh premiérovi.⁴³ Edward by zůstal králem, Wallis Simpsonová by se stala jeho ženou bez titulu královny a jejich případní potomci by ztratili nárok na trůn. Premiér se o tomto kompromisu vyjádřil negativně. Ale na panovníkovo přání přednesl návrh morganatického sňatku před ministry na zasedání kabinetu v pátek 27. listopadu. Kabinetní zasedání bylo svoláno narychlo a tisk a veřejnost se domnívaly, že důvodem pro schůzi je situace ve Španělsku. Vláda se ke sňatku vyjádřila zamítavě stejně jako představitelé dominií: kanadský premiér Mackenzie King, premiér Jihoafrické unie generál James Barry Munnik Hertzog a australský

⁴¹ BOGDANOR, s. 137.

⁴² Tamtéž, s. 138.

⁴³ WHITE, s. 37–38.

premiér Joseph Lyons.⁴⁴ Nový Zéland vyjádřil podporu jakémukoliv panovníkovu rozhodnutí, Indie byla rozdělena nábožensky. Muslimové podporovali Edwardovo manželství s Wallis, hinduisté se stavěli proti němu. Irský svobodný stát byl jediným dominiem, který přímo podporoval panovníka. Zdálo se, že premiér de Valera se snažil využít krizi k uvolnění vztahů s monarchií.⁴⁵ O dva dny později se všichni britští ministři vyjádřili v tom smyslu, že stojí za Baldwinem.⁴⁶

Premiér konzultoval návrh morganatického sňatku také s právníky. Podle jejich názorů bylo s velkou pravděpodobností možné, aby panovník přistoupil ke korunovaci, vzal si Wallis Simpsonovou a představil ji jako svou manželku kabinetu a udělit jí jakýkoliv titul. Tomuto postupu nestálo nic v cestě, přestože neexistoval žádný zákon počítající s morganatickým manželstvím a není pro tuto situaci žádný precedent. Zatímco ve Velké Británii není morganatické manželství zvykem, u jiných evropských rodů je známo několik případů tohoto druhu sňatku. Hraběnka Žofie Chotková a její manžel, následník rakouského trůnu František Ferdinand, byli nuceni uzavřít morganatický sňatek. Císař František Josef zpočátku odmítal sňatek Františka Ferdinanda s Žofií, která byla nižšího šlechtického původu, ale nakonec bylo přistoupeno k variantě morganatického manželství, kterou se manželé vzdali nároku na trůn pro své potomky a Žofie získala nižší titul, než jaký měl její manžel. Myšlenka takového sňatku tedy nebyla neopodstatněná.

Wallis Simpsonová s tímto kompromisním návrhem, jenž by byl východiskem ze složité situace, souhlasila. Panovník pověřil Waltera Moncktona, jenž byl Edwardovým blízkým přítelem a rádcem, aby mu poradil v právních otázkách. Monckton Edwardovi sdělil, že pokud by

⁴⁴ KEITH, A. B., *The Constitution of England from Queen Victoria to George VI*, London 1940, s 34.

⁴⁵ BOGDANOR, s. 141.

⁴⁶ DONALDSON, s. 263.

kabinet souhlasil s morganatickým sňatkem, byl by potřeba speciální zákon, který musí schválit parlament.⁴⁷ Panovník se vyjádřil, že „*paní Simpsonová preferuje morganatický sňatek více než jakékoli jiné řešení problému*“.⁴⁸ Ve skutečnosti existovala jen malá šance, že by vláda morganatický sňatek podpořila.

Edward dosud o svých záměrech neučinil žádný oficiální projev, ale bylo jasné, že se s Wallis hodlá oženit za každých okolností. Baldwin doufal, že panovník své úmysly přehodnotí a raději dá přednost své zemi před paní Simpsonovou. Panovník byl ale ve svém rozhodnutí neústupný. A tehdy prohlásil: „*Dřu se od malička jako otrok a celou svojí energii věnuji národu. Můj soukromý život je mojí věcí a nedám si do něho mluvit. Konečně našel jsem ženu, kterou miluji a která mi v každém směru hová. Když mi budou chtít zabránit v tom, abych s ní žil v klidu a pokoji, ať si najdou jiného krále*“.⁴⁹

⁴⁷ DONALDSON, s. 258.

⁴⁸ Tamtéž, s. 259.

⁴⁹ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 2. 12. 1936.

5 KRIZE NASTÁVÁ

Není přesně jasné, co vedlo k náhlému vypuknutí krize právě na začátku prosince 1936. Důvodů může být hned několik. Po dlouhé měsíce byl panovníkův mimomanželský vztah s Wallis Simpsonovou udržován v tajnosti ve snaze uchránit prestiž Koruny. Zatímco americký tisk se obšírně o aféře rozepisoval, ve Velké Británii panoval klid. Není pochyb o tom, že anglikánská církev nesla nelibě panovníkův poměr, neboť odporoval zásadám církve.

5.1 Biskup z Bradfordu prolamuje ticho

Situace nabrala rychlý spád proslovem, který pronesl biskup z Bradfordu, doktor Alfred Walter Frank Blunt⁵⁰ na diecézní konferenci 1. prosince 1936. Jeho řeč byla pochopena jako kritika panovníka. Ve skutečnosti šlo o neshodu názorů mezi ním a biskupem z Birminghamu v určitých otázkách církevního ceremoniálu při korunovaci. Biskup z Bradfordu pronesl: *„Požehnání královny korunovace závisí především na víře, modlitbě a vlastní oddanosti králově Bohu a o těchto věcech považoval bych za nevhodno se šířiti; jedině ho doporučuji a žádám Vás, abyste i Vy ho doporučili milosti boží, již v tak veliké míře bude potřebovati, má-li věrně plniti svoje povinnosti, stejně, jako my ji potřebujeme všichni – neboť král je člověkem, jako my všichni. Doufáme, že je si vědom, čeho potřebuje. Mnozí z nás by si přáli, aby podal více pozitivních projevů tohoto vědomí.“*⁵¹ Důraz v proslovu kladl na zachování a navazování na korunovační zvyklosti, které chápal jako součást národních tradic vycházející z anglikánské církve.

Nebylo obvyklé v jakékoliv době kritizovat osobu panovníka a obzvláště nyní ve chvílích nepřírozeného mlčení sdělovacích prostředků

⁵⁰ WHITE, s. 39.

by sebemenší poznámka znamenala rozpoutání laviny. Biskup z Bradfordu svým proslovem tuto lavinu neúmyslně spustil. Britský tisk prolomil ticho. V mnohých listech byla biskupova narážka vykládána jako kritika jeho vztahu s Wallis Simpsonovou, o němž již dlouho informoval americký tisk. Doktor Blunt se však sám prohlásil, že jeho výrok byl špatně pochopen.⁵²

5.2 Intervence ministerského předsedy Baldwin

Premiér Baldwin měl na své straně sympatie sněmovny a také opozičních labouristů a liberálů. Jednomyslnost sněmovny rušil zejména Winston Churchill, který otevřeně hájil panovníka. Baldwin 4. prosince 1936 před sněmovnou učinil prohlášení, v němž shrnul celou situaci: *„Vzhledem k rozšířeným domněnkám o jistých možnostech v případě králova sňatku, považuji za nutno učiniti prohlášení. V určitých listech ze včerejšího a z dnešního dne objevily se názory, že v případě, že se král rozhodne oženiti se, jeho manželka se nemusí nutně státi královnou. Tyto názory nemají ústavního podkladu. Anglický zákon nezná instituce obdobné tomu, čemu se říká morganatický sňatek. Zákon zvaný The Royal Marriages Act z roku 1772 se nevztahuje na panovníka samého. Jediným účinkem tohoto zákona je, že manželství každého jiného člena královské rodiny je neplatné, nedal-li k němu předem panovník formální souhlas pod svou vlastní pečeti. Tento zákon nemá tudíž s přítomnou krizí nic společného. Král sám nepotřebuje k legálnosti svého manželství žádného souhlasu, avšak, jak jsem pravil, žena již pojme za manželku, stává se již samým faktem manželského stavu královnou. Používá tudíž plný status a veškerá práva a privilegia, která podle zákona nebo podle zvyku jejímu postavení přísluší a jež jsou známa z případu zemřelé královny Alexandry (vdova po Edwardu VII.) a královny Mary a její děti by*

⁵¹ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 1. 2. 1937.

byly v přímé posloupnosti následníky trůnu. Jediným východiskem, jímž by bylo lze tyto následky vyloučiti, by bylo zvláštní legislativní opatření, jež by se týkalo tohoto speciálního případu. Vláda Jeho Veličenstva není ochotna podati návrh takového zákonodárného opatření. Nadto jsou věci, o něž jde, společným zájmem celé Říše a změna právního stavu by se nedala provést bez souhlasu všech dominií. Mám bezpečné zprávy na základě šetření, která jsem provedl, že tohoto souhlasu by nebylo možno dosáhnouti“.⁵³

Ještě před tímto prohlášením Baldwin zavolal králi a sdělil mu, že má tři možnosti: vzdát se myšlenky manželství, oženit se proti vůli ministrů, oženit se a abdikovat. Baldwin doufal, že si vybere první možnost. Druhou považoval za nemožnou, protože král si jí nemůže vzít a zůstat na trůnu. Třetí možnost byla podle jeho názoru nejproblematictější. Bylo by nepředstavitelné, že by ministři radili panovníkovi, aby abdikoval. Edward se ale jasně vyjádřil, že se ožení a abdikuje: *“Chci, abyste byl první, kdo se dozví, že se ožením s Wallis Simpsonovou a abdikuji”*.⁵⁴ Přičemž dodal, že způsob, jakým se přistoupilo k situaci, ho před celým světem zesměšnil a že mu nezbývá nic jiného než abdikovat.⁵⁵ Myšlenka morganatického sňatku byla tak definitivně zavrhnuta.

V ten samý den, 4. prosince 1936, přinášel tisk podrobné zprávy o panovníkovi a paní Simpsonové a chronologicky shrnoval všechny události krize. Rozšířená vydání deníků vyšla v obrovských nákladech. Například *Daily Mirror* věnovaly krizi celých 14 stran z celkových 32 stran.⁵⁶ Nejzásadnější proměnou na *Fleet Street*⁵⁷ byla změna kursu tisku, který do této doby zachovával loajálnost vůči kabinetu. Přední

⁵² AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 1. 2. 1937.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ DONALDSON, s. 247.

⁵⁵ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 4. 12. 1936.

⁵⁶ SIEBERT, F. S., *The Press and the British Constitutional Crisis. Public Opinion Quarterly*, Vol. 1, No. 4 (October, 1937), s. 122.

britské deníky jako *Daily Express*, *Daily Mail*, *Evening Standard* nebo *Evening News* začaly kritizovat ministerského předsedu Baldwina a odmítaly jakékoliv řešení, kterým by ztratily krále.⁵⁸ Panovníka podporoval především Lord Beaverbrook, jeden z nejbohatších a vlivných mužů Velké Británie. Vlastnil několik předních britských deníků, prostřednictvím nichž se mu dařilo ovlivňovat veřejné mínění.⁵⁹

Dne 5. prosince 1936 informoval panovníkův právní poradce Walter Monckton Baldwina o panovníkově rozhodnutí k abdikaci.⁶⁰ Ještě minulý týden se zdálo, že se nezabrání konstituční krizi. Britská veřejnost na celou situaci reagovala s velkým pobouřením. Lidé se tehdy scházeli před Buckinghamským palácem i před domem následníka trůnu vévody z Yorku.⁶¹ Edward VIII. byl velmi oblíben, především v Londýně a jižní Anglii, v severní Anglii a ve Skotsku panovalo silné náboženské cítění a veřejné mínění se tedy stavělo proti panovníkovu sňatku. Jak poznamenává Jan Masaryk, budoucí Jiří VI. oblíbený není, protože „*je to nesmělý, koktající mladý plán, řekl bych hodně zhoršené vydání nebožtíka krále Jiřího V., ale na konstitučního monarchu jistě stačí. Bude se chovat vzorně, bude-li králem a bude dvakrát každou neděli chodit do kostela. Jeho choť, i budoucí následnice trůnu, jsou velmi populární*“.⁶²

Sobota 5. prosince byla pro Baldwina rušným dnem. Čekala ho schůze vlády a několik konzultací s ministry, jež trvaly celkem sedm hodin. Večer toho dne odjel do Fort Belvedere, kde se již popáté v tomto týdnu setkal s panovníkem.⁶³ Baldwin byl víceméně jediným člověkem, s kým se Edward během krize stýkal. Nekomunikoval se svou matkou a bratry, a královská rodina se tak musela dozvídat o panovníkových

⁵⁷ Londýnská čtvrť známá jako centrum britského tisku.

⁵⁸ WHITE, s. 54.

⁵⁹ DONALDSON, F. L., The British Council. The First Fifty Years, London 1984, s. 63.

⁶⁰ DONALDSON, Edward VIII., s. 282.

⁶¹ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 4. 12. 1936.

⁶² Tamtéž.

záměrech z tisku. V prvním listopadovém týdnu vyjadřoval vévoda z Yorku, budoucí Jiří král VI., svou nejistotu v dopise své matce: *„Měl jsem v úmyslu přijít a vidět tě, ale chtěl jsem se nejprve setkat s Davidem. Je těžké se s ním vidět, a když už se to povede, chce schválně mluvit o jiných věcech. Je to všechno velmi znepokojující a cítím, že všichni žijeme nejistý život.“*⁶⁴

Winston Churchill dával veřejně najevo svou podporu králi a učinil mnohá prohlášení do tisku, v nichž kritizoval jednání ministrů. Nesouhlasil s tím, že nebyla konzultována Dolní sněmovna, aby vyjádřila svůj názor a otázkou pouze zůstávalo, zda se panovník rozhodne podle oficiálních rad ministrů či nikoliv. Ale žádný ministr nemá takovou autoritu, aby si dovolil panovníkovi navrhnout abdikaci, tvrdil Churchill. Panovník dospěl k názoru abdikovat sám zcela svobodně.

Zdalo se, že situace vyústí v konstituční krizi. Kabinet hrozil rezignací, panovník abdikací. Premiér Stanley Baldwin by pravděpodobně odstoupil ze své funkce, kdyby Edward zůstal na trůnu a rozhodl se oženit s paní Simpsonovou proti vůli ministrů.⁶⁵ Později ministerský předseda přestával doufat, že přiměje panovníka, aby si rozmyslel svou abdikaci. Ještě 9. prosince 1936 přišla formální zpráva z kabinetu vyjadřující naději, že se Jeho Veličenstvo ještě rozmyslí s abdikací, na kterou panovník odpověděl, že situaci zvážil, ale je mu líto, že není schopen změnit své rozhodnutí.⁶⁶

⁶³ WHITE, s. 55.

⁶⁴ DONALDSON, F. L., King George VI and Queen Elizabeth, London 1977, s. 50.

⁶⁵ LOYD, T. O., Empire, Welfare State, Europe. History of the United Kingdom, 1906–2001, Oxford 2002, 558 s.

⁶⁶ DONALDSON, King George VI and Queen Elizabeth, s. 51.

6 ABDIKACE

Ve čtvrtek 10. prosince 1936 ve Fort Belvedere měl panovník připraven na svém stole třístránkový dokument, ve kterém prohlašuje svou abdikaci.⁶⁷ Přítomni byli jako svědkové královi bratři - vévoda z Yorku, vévoda z Gloucesteru a vévoda z Kentu. Dokument, v němž Edward žádal o okamžité vykonání abdikace, nesl titul Instrument of Abdication. Podepsaný dokument byl předán Baldwinovi, který jej předal Speakerovi, aby jej přečetl před parlamentem. Edward v něm oznamoval, že se vzdává svého trůnu, na který nastoupil po smrti svého otce, a že doufá, že lidé pochopí jeho rozhodnutí i důvody, které ho k tomu vedly. Dodával, že již nemůže vykonávat těžkou úlohu panovníka. Panovník dále v dokumentu prohlásil: *„Já, Edward VIII., král Velké Británie, Irska a Britských Dominií v zámoří, císař indický, prohlašuji své neodvolatelné rozhodnutí vzdát se trůnu za sebe a za své potomky a žádám, aby byla abdikace ihned uvedena v účinnost. Na znamení toho jsem na tuto listinu položil vlastní ruku dne 10. prosince 1936 za přítomnosti svědků, jejichž podpisy jsou níže připojeny. Edward R.I.“*⁶⁸ V doslovu se panovník rozloučil s národy a doufal v brzké ustavení svého nástupce. Na základě tohoto instrumentu požádal, aby abdikace byla vykonána okamžitě a aby byla uvedena v zákonnou platnost, na což bylo potřeba vytvoření a schválení zvláštního zákona. Jelikož neexistoval pro tuto situaci žádný precedent, neexistoval ani zákon umožňující panovníkovi abdikovat.

Po přečtení v parlamentu se ujal slova Stanley Baldwin, který pronesl řeč, jenž uvedl slovy, že žádná tak důležitá zpráva nebyla nikdy přijata parlamentem a nikdy nebyl tak obtížný úkol uložen na ministerského předsedu.⁶⁹ Jeho řeč je hodnocena jako mistrovský kousek, který za úplného ticha vyslechla celé sněmovna. Poté bylo

⁶⁷ Instrument of Abdication.

⁶⁸ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 1. 2. 1937.

premiérovým úkolem informovat o abdikaci britská dominia. Předpokladem bylo, že Kanada, Austrálie, Nový Zéland a Jihoafrická unie abdikaci odsouhlasí a uzákoní na základě Westminsterského statutu z roku 1931.

Večer toho dne se panovník prostřednictvím rozhlasu rozloučil s národem slovy: *„Opouštím úplně veřejný život a skládám jeho břímě. Musíte mi věřiti, řeknu-li Vám, že jsem shledal nemožným nésti těžké břímě odpovědnosti a zhostiti se svých povinností tak, jak bych chtěl, bez přispění a pomoci ženy, již miluji.“*⁷⁰ Mnozí vládní představitelé byli toho názoru, že si král tento sentimentální rozhlasový proslov mohl ušetřit a odejít v tichosti.

V pátek 11. prosince byl návrh zákona k abdikaci⁷¹ projednán v obou sněmovnách a téhož dne byl uveden v zákonnou platnost. K tomu byl vytvořen speciální zákon, protože se britská monarchie dosud s abdikací nesešla a žádné zákony ji neumožňovaly. Jak se vyjádřil Baldwin: *„Je nezbytný zákrok parlamentu, protože nástupnictví na trůn je řízeno Zákonem o nástupnictví, který neposkytuje žádné opatření pro abdikaci nebo pro nástupnictví následující po abdikaci.“*⁷² Zákon umožňující abdikaci byl tedy nutný, aby abdikace mohla být kompletní. Vévoda z Yorku, který byl podle řádného pořadí následníkem trůnu, do tohoto zákona zahrnut nebyl. Jakmile přestal být Edward VIII. králem, vévoda z Yorku se stal panovníkem Spojeného království jako Jiří VI. podle Zákona o nástupnictví⁷³ z roku 1701, aniž by byl vyžadován zvláštní parlamentní zákrok, neboť s nástupnictvím po abdikaci se Velká Británie samozřejmě také nesešla a právní úpravy pro tuto situaci neexistovaly.

⁶⁹ WHITE, s. 89.

⁷⁰ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 1. 2. 1937.

⁷¹ Instrument of Abdication.

⁷² EDWARD, R. I., CRONKITE, F. C., Canada and the Abdication. Canadian Journal of Economics and Political Science, Vol. 4, No. 2 (May, 1938), s. 184.

⁷³ Act of Settlement, 1701.

Jiří VI. nastoupil podle platného Zákona o nástupnictví a nebyla potřeba zvláštního vyjádření dominií, neboť ta zmíněný zákon o nástupnictví uznávala.

Zákon, kterým nabyla abdikace platnosti, nesl titul *His Majesty's Declaration of Abdication* a obsahoval tři klauzule. Podle první přestával být Edward VIII. panovníkem a byl ustanoven nástupce, který podle zákonného pořadí následoval. Další pak zbavoval Edwarda a jeho potomky jakýchkoliv práv nebo nároků na následnictví na trůn. Třetí bod určoval, že se na Edwarda po abdikaci již nevztahuje Zákon o manželství z roku 1772.⁷⁴ Podle tohoto zákona mohl panovník dát nebo odmítnout souhlas ke sňatku kteréhokoli člena královské rodiny. Přičemž sám panovník nepotřeboval ničí souhlas ke svému manželství.⁷⁵

6.1 Edwardův nástupce vévoda z Yorku

Následník trůnu vévoda z Yorku, bratr bývalého panovníka, byl proklamován králem Spojeného království Velké Británie a Severního Irska v sobotu 12. prosince 1936 a přijal jméno Jiří VI. Narodil se 14. prosince 1895. V mládí navštěvoval školu námořních důstojníků a za první světové války byl v aktivní službě u válečného loďstva. V roce 1919 působil jako důstojník na ministerstvu letectví.⁷⁶

Před proklamační ceremonií se účastnil schůze Tajné rady, kde složil slib věrnosti zásadám monarchie. Na schůzi také udělil svému předchůdci titul vévody z Windsoru.⁷⁷ Protože Edward VIII. abdikoval ještě před svou korunovací, bylo rozhodnuto, že korunovace Jiřího VI. proběhne dříve, než je obvyklé. Bylo stanoveno datum původní plánované

⁷⁴ His Majesty's Declaration of Abdication. A bill to give effect to His Majesty's declaration of abdication and for purposes connected therewith, Cmd. 1936-37 (48).

⁷⁵ WHITE, s. 51.

⁷⁶ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 1. 2. 1937.

⁷⁷ Tamtéž.

korunovace Edwarda – 12. května 1937. Ceremoniál proběhl ve Westminsterském opatství.⁷⁸

6.2 Vévoda z Windsoru a Wallis Simpsonová

Vévoda z Windsoru opustil po abdikaci Londýn, odjel do Bologne a odtud cestoval do Vídně, kde pobýval jako host barona Eugena Rothschilda na jeho panství v Enzesfeldu u Vídně a později si najal vilu v St. Wolfgang v Rakousku.⁷⁹

Svatba Wallis Simpsonové a Edwarda proběhla 3. června 1937 na zámku Château de Candé v Touraine ve Francii. Sňatek se konal v den narození zesnulého krále Jiřího V. Nikdo z členů královské rodiny nebyl přítomen, šlo o soukromý obřad. Předtím proběhl ještě civilní obřad před starostou města Monts podle francouzského práva.⁸⁰

⁷⁸ KEITH, s 32.

⁷⁹ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 25. 5. 1937.

⁸⁰ Tamtéž, 28. 9. 1937.

7 POSTOJ DOMINIÍ K ABDIKACI

Ještě než došlo k uzákonění abdikace ve Velké Británii, bylo potřebné informovat dominia, kterým nezbyvalo než s abdikací souhlasit a uvést ji ve svých parlamentech v zákonnou platnost. Nařizoval to čtvrtý článek Westminsterského statutu, ve kterém se praví, že jakýkoliv zákon, který se týká otázky nástupnictví, vyžaduje souhlas parlamentů všech dominií stejně jako parlamentu Velké Británie.⁸¹ Ministerský předseda Baldwin proto ještě 10. prosince kontaktoval dominia Kanadu, Jihoafrickou unii, Austrálii, Nový Zéland a Irský svobodný stát.

7.1 Westminsterský statut

Westminsterský statut jako základní zákon zemí Commonwealthu vešel v platnost v prosinci 1931 po imperiálních konferencích konaných v letech 1926 a 1930 a obsahoval celkem dvanáct článků. Statutem vzniklo Společenství autonomních dominií, jež uznávaly britského panovníka jako symbol britské Koruny. Dominia nejsou v žádném případě v podřízeném vztahu k Velké Británii.⁸²

7.1.1 Balfourova deklarace

Na imperiální konferenci v roce 1926 byla vyhlášena Balfourova deklarace, jež nesla jméno podle státníka lorda Balfoura, který konferenci předsedal. Tato definice měla „*ujasnit ústavní vztahy mezi Velkou Británií a dominii.*“⁸³ Statut dominia byl definován takto: „*Jsou to autonomní společenství v rámci Britského impéria s rovnoprávným postavením, jež si nejsou nijak vzájemně podřízena v žádném aspektu svých vnitřních ani*

⁸¹ W. P. M. K., Canada and the Abdication Act. The University of Toronto Law Journal, Vol. 2, No. 1 (1937), s. 117–119.

⁸² IWI, E. F., The Evolution of the Commonwealth since the Statute of Westminster. Transactions of the Grotius Society, Vol. 37. Probleme of Public and Private International Law, Transactions for the Year 1951 (1951), s. 83.

*zahraničních záležitostí, jsou však spojena společnou věrností vůči koruně a volně sdružena jako členové Britského společenství národů.*⁸⁴

Otázka postavení dominií byla aktuální především po první světové válce, kdy vyvstala potřeba reforem vzájemných vztahů mezi monarchií a jejími částmi. Balfourova deklarace vznikla jako výsledek diskuze započaté již na dřívější konferenci konané v roce 1917.

Balfourovu deklaraci nepřijaly všechny vlády dominií s nadšením. Především v Jihoafrické unii a Svobodném irském státě se projevovalo silné republikánské cítění, které do značné míry bylo v rozporu s myšlenkami Britského společenství národů. Jihoafrický ministerský předseda generál J. B. Hertzog, vůdce afrikánského nacionalismu, velmi citlivě reagoval na každou zmínku o anglické rasové nadřazenosti a jihoafrické podřízenosti. Požadoval, aby se dominia stala nezávislými státy, jejichž postavení by bylo mezinárodně uznáno.⁸⁵ Svobodný irský stát využil imperiální konference k prosazování větší suverenity svého státu a získal tak ústavu, která v zemi ustavila v podstatě republikánskou vládu. Ústava byla platná do roku 1937, kdy byla vyhlášena samostatná Irská republika. Žádné z hlavních pěti dominií nepřijalo zmíněnou definici bez výhrad. Dominia Austrálie a Nový Zéland však nebyla tak odmítavá jako Jihoafrická unie.

Imperiální konference měla vyřešit napnuté vztahy mezi Británií a dominií. Balfourova deklarace měla zachovat stav podřízenosti dominií vůči Británii a zároveň poskytnout dominiím potřebnou volnost. V roce 1930 došlo ke svolání další imperiální konference, již se zúčastnily všechny země Společenství. Výsledkem této konference se stal Westminsterský statut. Statutem přestal platit zákon o koloniálních

⁸³ JUDD, D., Vzestup a pád Britského impéria, Praha 1999, s. 301.

⁸⁴ Tamtéž.

⁸⁵ Tamtéž, s. 302.

zákonech⁸⁶ z roku 1865, což nyní znamenalo, že jakýkoliv zákon schválený parlamentem dominia nemohl být zrušen parlamentem Velké Británie, i když odporoval jejím zákonům.⁸⁷ Platilo tedy, že v dominiích mohly být nyní vydávány zákony bez ohledu k zákonům platným v Anglii a každý parlament dominií má právo zrušit platnost jakéhokoliv starého britského zákona, který dosud platil pro jeho území. Nově vydávané zákony ve Spojeném království se nesmějí vztahovat na dominium, pokud by o to dominium samo nepožádalo. Dominia mohla dále vydávat zákony s extraterritoriální působností.⁸⁸ Parlamentsy dominií byly od této doby v rovnoprávném postavení s britským parlamentem. Westminsterský statut byl přijat ve Svobodném irském státě, Kanadě, ale v Austrálii a Novém Zélandě byl přijat pouze částečně.⁸⁹

7.2 Kanada a abdikace

V kanadské dolní sněmovně většina členů nesouhlasila s abdikací Edwarda VIII. Premiér Mackenzie King se stavěl proti abdikaci, ale prohlásil, že pokud bude chtít panovník abdikovat, žádný parlament mu v tom nezabrání, neboť je to jeho právo a jeho výsada.⁹⁰ Při rozhovoru se státním tajemníkem C. H. Cahanem se premiér King vyjádřil, že *„kdyby panovník abdikoval a odešel, aniž by čekal na uzákonění abdikace, nemohlo by být tvrzeno, že je stále králem.“*⁹¹ Dialog pokračoval, pan Cahan však trval na svém, že podepsání abdikace králem je stejně podstatné jako její schválení a uzákonění parlamentem.⁹²

⁸⁶ Colonial Validity Act, 1865.

⁸⁷ Statute of Westminster. A bill to give effect to certain resolutions passed by Imperial Conferences held in the years 1926 and 1930, AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 10.2. 1932.

⁸⁸ AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 10. 2. 1932.

⁸⁹ JUDD, s. 304.

⁹⁰ EDWARD, CRONKITE, s. 179.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² Tamtéž.

V Kanadě byla abdikace schválena ještě 10. prosince a uzákoněna na Nový Rok podle předpisů *His Majesty's Declaration of Abdication Act*, zákona, jenž byl sestaven podle panovníkova návrhu k abdikaci⁹³ a který pozměňoval práva týkající se nástupnictví.⁹⁴ Zákon byl v Kanadě schválený v souladu s Westminsterským statutem, řečeno slovy premiéra Mackenzieho Kinga: „Zákon z 10. prosince je navržen tak, aby zaručoval okamžitý efekt. Současná legislativa je navržena tak, aby splňovala konstituční zvyklosti vyjádřené v preambuli Westminsterského statutu.“⁹⁵

7.3 Irský svobodný stát a abdikace

Všechna dominia, vyjma Irského svobodného státu, vyjádřila souhlas s abdikací. Irský ministerský předseda Eamon De Valera chtěl pravděpodobně využít krize k uvolnění vztahů s monarchií. V Irském svobodném státě nastala zvláštní situace. Zdejší vláda neodsouhlasila abdikaci, ale jednala zcela nezávisle. Bylo přijato zvláštní legislativní opatření, kterým byl zrušen úřad generálního guvernéra a osoba britského panovníka i Koruna přestávaly být uznávány ve vnitřních záležitostech. Pro zahraniční záležitosti byl uznáván nový panovník Jiří VI. Edward VIII. byl panovníkem Irského svobodného státu až do 12. prosince, zatímco v ostatních částech Britského impéria byl již den panovníkem Jiří VI. V Jihoafrické unii došlo k opačné situaci – Edward VIII. dosud nedal souhlas a nepodepsal *His Majesty's Declaration of Abdication Act*, zákon, kterým se vzdává trůnu, a v Jihoafrické unii již uznávali budoucího panovníka.⁹⁶

⁹³ Instrument of Abdication, 1936.

⁹⁴ EDWARD, CRONKITE, s. 178.

⁹⁵ Tamtéž, s. 183.

⁹⁶ SCHUYLER, R. L., *The Dominion as Sovereign States: Their Constitutions and Governments* by Arthur Berriedale Keith; *The Statute of Westminster and Dominion Status* by K. C. Wheare. *The American Historical Review*, Vol. 44, No. 3 (April, 1939), s. 637.

Panovník hrál nadále v Irsku svoji úlohu pro potřeby zahraničních záležitostí. Na doporučení ministrů Irského svobodného státu zůstávala země součástí Commonwealthu a byla vázána úmluvou, která vyžaduje konzultace Británie v otázkách zahraničních věcí Irska.⁹⁷ Tímto rychlým krokem šel Irský svobodný stát k republikánské formě vlády. Ve skutečnosti již o rok dříve došlo k oslabení svazku s Británií Zákonem o státní příslušnosti a občanství.⁹⁸ Přestože se země v roce 1937 zcela odpoutala od monarchie a postupně v letech 1936 až 1949 opustila Commonwealth, nadále po nějaký čas uznávala britského panovníka i svého prezidenta.⁹⁹

⁹⁷ E. C. S. W., Declaration of Abdication Act, 1936. *The Modern Law Review*, Vol. 1, No. 1 (June, 1937), s. 65–66.

⁹⁸ Nationality and Citizenship Act, 1935.

⁹⁹ MANSERGH, N., Ireland: The Republic Outside the Commonwealth. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 28, No. 3 (July, 1952), s. 277.

8 NÁSTUPNICTVÍ VE VELKÉ BRITÁNII

Velká Británie je monarchií, v jejímž čele stojí panovník, který podléhá pravidlům ústavy. Británie je však jednou ze dvou parlamentních monarchií, druhou je Nový Zéland, kde část ústavy zůstává nepsaná a část psaná. Netvoří ji jeden ucelený dokument, ale skládá se z více jednotlivých pravidel. Psané ústavy vznikaly vesměs v nedávné době a „*nebývají příliš obsažné a musí je proto doprovázet velké množství dalších norem*“.¹⁰⁰ Britská ústava nevznikla v jeden moment, ale jednotlivá pravidla se vyvíjela vlivem historických událostí postupem času. Vznikala z potřeby dané situace.

Ačkoliv se v Británii objevilo několik pokusů o sepsání ústavy, například v 17. století během Cromwellovy vlády byl vydán dokument s titulem *The Instrument of Government of Oliver Cromwell*,¹⁰¹ žádný nebyl úspěšný.

Britská ústava upravuje vztahy mezi jednotlivými částmi Spojeného království, dále vztahy mezi institucemi – mezi legislativou, exekutivou, Korunou a soudy, a v poslední řadě zajišťuje práva a svobody občanům. Psaná část ústavy se skládá z jednotlivých parlamentních zákonů, nepsaná je tvořena především ústavními zvyklostmi a tradicemi, které jsou všeobecně respektovány, ale nejsou zakotvené v právních dokumentech. Zvyklosti upravují především vztahy mezi panovníkem a kabinetem. Například je zvykem, že panovník podepisuje každý zákon, který prošel oběma komorami parlamentu. Panovník si nedovolí zákon nepodepsat.

¹⁰⁰ ROVNÁ, L. A., Kdo vládne Británii?, Praha 2004, s. 63.

¹⁰¹ ŘÍCHOVÁ, B., Komparace politických systémů I, Praha 1999, s. 115.

8.1 Nástupnické zákony

Monarchie je ve své podstatě dědičná instituce. Pro úpravu dědičných nároků na trůn existují nástupnické zákony, které patří mezi nejdůležitější ústavní zákony. Ve Velké Británii existují pravidla dvojího druhu regulující nástupnictví: pravidla řídící dědičné nástupnictví, která nejsou psaná a řídí se podle zvyklostí a psaná zákonná pravidla, jež určují mimo jiné podmínky, které následník trůnu musí splňovat.

Ve světě existují tři druhy dědičného nástupnictví. Podle prvního jsou z nástupnictví vyloučeny ženy. Toto právo bývalo na evropské půdě uplatňováno například ve Francii. Podle druhého práva se stává dědicem trůnu nejstarší potomek bez ohledu na pohlaví. Ženy užívají stejné nástupnické právo jako muži. A konečně třetí varianta je uplatňována ve Spojeném království. Podle Zákona o nástupnictví¹⁰² mají mužští dědicové přednost před ženami. Pokud je ale v pořadí nástupnictví nejstarší žena, nestává se právoplatným dědicem trůnu, ale pouze „domnělým“ dědicem. Například princezna Alžběta nebyla právoplatnou dědičkou, dokud bylo ještě možné, že její otec král Jiří VI. může zplodit syna, který by se stal právoplatným dědicem.¹⁰³ Nestalo se tak a Alžběta nastoupila na trůn po smrti svého otce roku 1952. V současné době se nástupcem trůnu automaticky stává nejstarší potomek bez ohledu na pohlaví.

8.2 Otázka náboženského vyznání

Důležitým prvkem určujícím pravidla nástupnictví je otázka vyznání. Od panovníka, jako hlavy anglikánské církve, se očekává, že bude ctít a dodržovat její pravidla, v případě Edwardova to znamenalo, že se neožení s dvakrát rozvedenou ženou.

Existují zákonem dané podmínky, které panovník musí splňovat. V první řadě se požaduje, aby vyznával protestantskou víru. Před parlamentem nebo při příležitosti korunovace na svou protestantskou víru panovník přísahá, což je zakotveno v zákonu, který nese titul *The Accession Declaration Act* z roku 1910. Poté, co došlo k připojení Skotska, se nesmí zapomenout také na presbyteriánskou církev. Panovník v souladu s 25. článkem Zákona o unii se Skotskem¹⁰⁴ zachovává presbyteriánskou církev ve Skotsku, což přísahá po nástupu na trůn. Poslední podmínka požaduje, aby panovník byl ve spojení s anglikánskou církví, neboť je její hlavou, ale ve skutečnosti neexistuje žádný zákon, který by panovníkovi přikazoval být členem anglikánské církve. V současné době se však předpokládá, že panovník je automaticky členem této církve. V britské historii se vymykali pouze dva panovníci – Jiří I. a Jiří II., kteří se hlásili k luteránské víře.¹⁰⁵

8.3 Abdikace z právního hlediska

Edward VIII. si mohl vzít paní Simpsonovou, jakmile její rozvod nabude právní moci, zachovat si trůn a vzepřít se ministrům.¹⁰⁶ Takový scénář však nenastal, proto když se panovník rozhodl abdikovat, bylo nutné vytvořit zvláštní zákon, aby mohla být abdikace právoplatně uskutečněna. Listina práv¹⁰⁷ z roku 1689 ani Zákon o nástupnictví¹⁰⁸ dobrovolnou abdikaci neumožňovaly, neboť v minulosti ve Velké Británii dosud nikdo neabdikoval.¹⁰⁹

¹⁰² Act of Settlement, 1701.

¹⁰³ BOGDANOR, s. 42–43.

¹⁰⁴ Acts of Union with Scotland, 1706.

¹⁰⁵ BOGDANOR, s. 42–44.

¹⁰⁶ KNAPPEN, M. M., The Abdication of Edward VIII. *The Journal of Modern History*, Vol. 10, No. 2 (June, 1938), s. 247.

¹⁰⁷ Bill of Rights, 1689.

¹⁰⁸ Act of Settlement, 1701.

¹⁰⁹ BOGDANOR, s. 44.

Můžeme pouze připomenout případ Jakuba II., který za Slavné revoluce opustil zemi a na jeho místo nastoupil Vilém III. Oranžský a jenž vládl Anglii, Skotsku a Irsku, zatímco Jakub II. pobýval v exilu ve Francii a ponechával si nadále královský titul. Faktem je, že Jakub II. opustil království ze strachu z invaze Viléma III. Parlament chápal Jakubův útěk jako zneuctění monarchie, tudíž považovali trůn za uprázdněný a Jakubův odchod jako jeho abdikaci. Na trůn byli pozváni Vilém a Marie, dcera Jakuba a manželka Viléma, aby společně vládli Anglii. Avšak tím by byla porušena pravidla nástupnictví, proto byl nutný zákrok parlamentu. Nicméně, může se objevit námitka, že pokud by byl Jakubův odchod chápán jako jeho abdikace, jak se můžeme domnívat, jeho syn by ztratil nárok na nástupnictví, tudíž další v linii nástupnictví by byla jeho dcera Marie a nástupnická pravidla by tím nebyla porušena.

Jakub II. ale ze svých nároků na trůn neustoupil, což vedlo v parlamentu k ustavení Deklarace práv,¹¹⁰ která je v plné formě známa jako Listina práv, která byla na podzim 1689 představena Vilémovi a Marii. Mimo jiné určuje, že jelikož Jakub II. opustil trůn, je nyní prázdný a králem a královnou se stávají Vilém a Marie. Slavnou revoluci a útěk Jakuba II. lze vykládat různými způsoby, protože situace není zcela jednoznačná. Ale nelze ji srovnávat s abdikací Edwarda VIII. v roce 1936, protože Jakub II. se svého trůnu nevzdal a neabdikoval. Žádný návrh zákona, který by umožňoval abdikaci, nebyl vytvořen.

Slavnou revolucí bylo dosaženo dvou zásadních změn. Za první, změnila se linie nástupnictví na trůn a za druhé, Listinou práv byla limitována moc panovníka jako prevence proti zneužití moci, jako se tomu stalo v případě Jakuba II. Listina práv z roku 1689 nebyla vytvořena s cílem omezit vládu nebo parlament, ale stanovila hranice moci panovníka vůči parlamentu, čímž byly položeny základy parlamentní

¹¹⁰ Declaration of Right, 1689.

monarchie.¹¹¹ Listina práv dále vyloučila katolíky z následnictví na trůn, přičemž panovník nemohl uzavřít manželství s osobou katolického vyznání. Podle Korunovační přísahy z roku 1689¹¹² musel panovník přísahat věrnost protestantskému vyznání. Po spojení Anglie se Skotskem v roce 1707¹¹³ bylo přijato také presbyteriánské vyznání.

Abdikací zákon *His Majesty's Declaration of Abdication Act* měl čtyři důsledky. Zaprvé uvedl v platnost návrh zákona k abdikaci,¹¹⁴ jež Edward VIII. a jeho bratři podepsali. Dále zajišťoval nástupnictví vévodovi z Yorku a zabraňoval jakémukoliv návratu Edwarda na trůn, přičemž jeho případným potomkům bylo upřeno právo na nástupnictví podle Zákona o manželství z roku 1772.¹¹⁵ Všechny tyto zákony týkající se nástupnictví může změnit pouze parlament Spojeného království, přičemž je nutný souhlas parlamentů všech dominií.

8.4 Královská manželství

Ve Velké Británii je zvykem, že manželka krále se automaticky stává královnou, zatímco v opačném případě to neplatí. Manžel královny není korunován společně s manželkou a získává nižší titul. Když si královna Viktorie v roce 1840 brala Alberta, poznamenala, že „*je to zvláštní opomenutí v ústavě, že zatímco manželka krále má nejvyšší hodnost a vážnost v britském impériu danou zákonem, manžel královny je naprosto opomíjen*“.¹¹⁶

¹¹¹ BOGDANOR, s. 5.

¹¹² Coronation Oath Act, 1689.

¹¹³ Acts of Union with Scotland, 1707.

¹¹⁴ Instrument of Abdication.

¹¹⁵ BOGDANOR, s. 44–45.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 51.

8.4.1 Zákony o manželství

Královské sňatky podléhají těmto zákonům: Zákonu o nástupnictví¹¹⁷ a Zákonu o manželství.¹¹⁸ Druhý jmenovaný zákon zajišťuje, že členové královské rodiny nemohou uzavřít manželství bez souhlasu panovníka, vyjma žen přivdaných do jiných královských rodů. Tento zákon umožňuje určitou míru kontroly manželství následníků trůnu.¹¹⁹ Avšak Zákon o manželství nelze aplikovat na samotného panovníka, je tedy pouze jeho volbou, s kým se ožení. To znamená, že Edward nepotřeboval svolení svých ministrů ke sňatku s Wallis Simpsonovou. Jedinou překážku tvořil pouze prvně jmenovaný Zákon o nástupnictví, který obsahuje podmínku, podle které panovník nesmí uzavřít sňatek s osobou katolického vyznání. V současné době již tato podmínka neplatí.

8.4.2 Morganatický svazek

Výše zmíněné zákony neumožňují morganatický sňatek, neboť se o nich zákony vůbec nezmiňují. Představa takového manželství Edwarda VIII. a Wallis Simpsonové se nemohla stát reálnou, protože nebyla podepřena zákonem ani jinou nepsanou zvyklostí a v minulosti k ní nikdy nedošlo. Ovšem panovník mohl zažádat britský parlament o souhlas s morganatickým sňatkem, byl by vytvořen zvláštní zákon umožňující tento druh manželství a Edward by nadále zůstal na trůnu. Toto legislativní opatření by se dotýkalo nástupnických práv, proto by v souladu s Westminsterským statutem byl potřebný souhlas parlamentů všech dominií.

¹¹⁷ Act of Settlement, 1701.

¹¹⁸ Royal Marriages Act, 1772.

¹¹⁹ WHITE, s. 139–140.

Edward ale pouze informoval Baldwina, že si přeje, aby byl návrh morganatického sňatku předložen ministrům k posouzení. Jak je ve Velké Británii ústavním zvykem, panovník jedná na rady ministrů, tudíž nechal rozhodnutí o morganatickém sňatku na kabinetní úrovni.

9 ROLE STANLEYHO BALDWINA

Během abdikáční krize premiér Baldwin nenavrhoval panovníkovi žádnou formální radu ohledně sňatku a kabinet nikdy neradil králi abdikovat. Výjimkou byla pouze otázka morganatického manželství, kterou premiér okamžitě zavrhl a králi ji nedoporučoval. Proto také Baldwin 7. prosince 1936 přednesl před Dolní sněmovnou, že *„žádnou radu vláda panovníkovi nepředložila, všechny moje konverzace [s panovníkem – P.C.] byly přísně osobní a neoficiální. Tato záležitost nevyvstala ve vládě, ale u panovníka při konverzaci se mnou před pár týdny, kdy mě poprvé informoval o úmyslu vzít si paní Simpsonovou, jakmile bude volná“*.¹²⁰ Z celkových osmi setkání premiéra s Edwardem během abdikáční krize pouze jediná, první schůze z 20. října, byla iniciována Stanley Baldwinem. Ostatní setkání byla na popud krále, který se rozhodl abdikovat z vlastní vůle a ne na radu svých ministrů. Baldwin stejně jako všichni ministři doufali, že panovník neabdikuje a setrvá na trůnu. Dokonce i Neville Chamberlain, králův nejsilnější oponent v kabinetu, si nepřál jeho abdikaci.¹²¹

Není pochyb o tom, že ministři správně vystihli postoje a nálady parlamentu a veřejnosti, jež se stavěla proti manželství svého panovníka s paní Simpsonovou. Stanovisko vlády bylo po celou dobu abdikáční krize podporováno labouristickou opozicí v čele s Clementem Attleem. Jedinou výraznou osobou, která se neztotožňovala se stanoviskem vlády, byl Winston Churchill. Kritizoval vládu, která podle něj vyvíjela nátlak na panovníka, kterému pak nezbývalo než abdikovat. Churchill se mylně domníval, že panovník abdikoval na oficiální radu ministrů. V Dolní sněmovně pronesl 7. prosince slavnou řeč „Čas a trpělivost“, ¹²² v níž kritizoval ministry, kteří nemohou panovníkovi radit, aby abdikoval.¹²³

¹²⁰ BOGDANOR, s. 136.

¹²¹ Tamtéž, s. 138.

¹²² SIEBERT, s. 123.

¹²³ BOGDANOR, s. 140.

Nicméně myšlenka abdikace ve skutečnosti nevznikla v kabinetu, ale zrodila se v hlavě panovníka jako výsledek svobodného rozhodnutí.

Abdikační krize ukázala, že panovníkova volba jeho manželky není limitována ústavou, ale spíše konvencemi a tradicemi. Ve Velké Británii je zvykem, že král se nemůže oženit proti vůli ministrů. Pro tento princip je jasné vysvětlení. Panovník si nemůže vzít obyčejnou občanku, jež se stane královnou se všemi právy, privilegii a postavením. Královna se stejně jako král stávají reprezentativními osobami a v případě, že by si král chtěl vzít ženu, která by mohla být nevhodná na pozici královny, může celá věc poškodit monarchii. Ministerský předseda Baldwin se podle většiny svých kolegů zachoval správně. Panovníka k žádnému rozhodnutí nenutil, pouze doporučoval. Sděloval panovníkovi, jaké nálady a názory panují mezi ministry a vládou.

10 ZÁVĚR

V závěru bakalářské práce je nezbytné zhodnotit všechny možné varianty řešení nastalé situace, jíž panovník Edward VIII. vyvolal oznámením o sňatku s Wallis Simpsonovou. Jako možnosti řešení připadaly v úvahu zrušení plánovaného sňatku; vzepření se vůli vlády, oženit se a zůstat na trůnu; nebo morganatické manželství. Abdikace, ke které nakonec na přání panovníka došlo, byla nejméně přijemným řešením. Ministři, vláda i panovník si uvědomovali, jak abdikace poškodí prestiž monarchie. Přesto bylo dobrovolné odstoupení panovníka jediným východiskem, neboť s morganatickým sňatkem vláda nesouhlasila, ale panovník dál trval na svém sňatku s paní Simpsonovou. Ve svém rozhodnutí byl neústupný, přestože ho premiér Stanley Baldwin nabádal, aby zvážil své rozhodnutí. Avšak žádný premiér nebo ministr nemůže panovníkovi radit, s kým se může nebo nesmí oženit. Výběr manželky je samozřejmě panovníkova osobní věc, ale očekává se, že královna po boku svého muže je stejně reprezentativní osobou jako král. Tudíž původ Wallis Simpsonové se v konzervativní Velké Británii stal velkou překážkou. Jak argumentovali vládní představitelé, paní Simpsonovou by veřejnost nepřijala jako svou královnu.

Ve skutečnosti měl Edward VIII. pouze dvě reálné možnosti, pokud se nechtěl vzdát sňatku s paní Simpsonovou. Mohl neuposlechnout své ministry a oženit se nebo abdikovat. Morganatický sňatek byl zavrhnut téměř ihned poté, co král tuto myšlenku představil Baldwinovi. Nebylo zvykem, aby manželka krále neužívala stejného postavení a stejných privilegií jako král. V morganatickém manželství by totiž manželka krále nezískala titul královny, ale musela by se spokojit s nějakým nižším titulem. Tradice ale ve Velké Británii velí jinak. Manželka krále se automaticky stává královnou. Je však překvapující, že v opačném případě toto pravidlo neplatí. Pokud je v následnické posloupnosti nejstarším potomkem žena a stane se královnou, její manžel se titulem krále

nehonosí. Morganatický sňatek nepřicházel v úvahu také z dalšího důvodu. Žádný zákon tento druh manželství neumožňoval. Kdyby došlo k vytvoření zvláštního zákona, který by legitimizoval morganatické manželství, s velkou pravděpodobností by neprošel v dolní sněmovně. Jak správně vystihl premiér Baldwin, valná většina členů sněmovny se k tomuto řešení stavěla negativně.

Bylo nutné najít jiné řešení, které by vyhovovalo panovníkovi i vládě, což byl samozřejmě nesnadný úkol, ne-li dokonce nereálný. Jak bylo řečeno výše, zbývaly pouze dvě skutečné možnosti. Edward VIII. se onoho prosince roku 1936 mohl zachovat zcela jinak a k jeho abdikaci by nemuselo dojít. Vláda v čele s Baldwinem se sňatkem nesouhlasila, ale panovník mohl jednat proti její vůli. Vůle ministrů je však silný nástroj, který si panovníci Velké Británie nedovolí zpochybnit. Panovník má na politiku země minimální vliv. Disponuje sice řadou pravomocí, ale většina z nich je pouze formálního charakteru. Má například právo jmenovat premiéra nebo všechny státní a vojenské úředníky. Většinu svých pravomocí využívá výjimečně a postupně se postavení britského panovníka měnilo a dnes je především osobou, která reprezentuje národ. Panovník sám jedná na rady svých ministrů, které respektuje do té míry, že si nedovolí radám odporovat. Jde o nepsanou tradici, která je ve Velké Británii do dnešních dnů dodržována. Avšak panovníkovou povinností to není. Žádný zákon to nepřikazuje.

Edward VIII. mohl zůstat králem a oženit se s Wallis Simpsonovou. Jednal by tak proti vůli svých ministrů, na což měl právo, neboť z právního hlediska mu nestálo nic v cestě. Ale tímto svým činem by pravděpodobně vyvolal vnitropolitickou krizi, která by vedla k demisi vlády. I premiér Baldwin se vyjadřoval v tom smyslu, že by nejspíše nemohl nadále pokračovat ve své funkci. I mnozí ministři nechtěli zůstat ve vládě, kdyby tento scénář nastal. Krize tak mohla vyústit v demisi vlády.

Panovník by musel vypsát nové volby a jmenovat premiéra, který by byl pověřen sestavením nové vlády.

Stanley Baldwin však panovníkovi zdůrazňoval, že britská veřejnost Wallis Simpsonovou za královnu nepřijme. Z tohoto důvodu bylo také premiérovým záměrem vyřešit situaci bez veřejnosti a pak ji veřejně zdůvodnit. Kdyby se panovník vzepřel vládě a uzavřel sňatek, britská veřejnost by jeho krok nejspíše nepřijala. Aby panovník Velké Británie uhájil svoji vysoce respektovanou pozici, prostřednictvím které reprezentuje všechny Brity a národy Společenství, musí se těšit vysoké důvěře a oblibě svých poddaných. Přestože byl králův vztah s Wallis Simpsonovou chápán jako jeho osobní věc, jeho pozicí by případný sňatek otřásl.

Ve Velké Británii je zvykem, že král se nemůže oženit proti vůli ministrů. Pro tento princip je jasné vysvětlení. Panovník si nemůže vzít obyčejnou občanku, jež se stane královnou se všemi právy, privilegii a postavením. Královna se stejně jako král stávají reprezentativními osobami a v případě, že by si král chtěl vzít ženu, která by mohla být nevhodná na pozici královny, může celá věc poškodit monarchii. Ministerský předseda Baldwin se podle většiny svých kolegů zachoval správně. Panovníka k žádnému rozhodnutí nenutil, pouze doporučoval. Sděloval panovníkovi, jaké nálady a názory panují mezi ministry a vládou.

Abdikací krize ukázala, že panovníkova volba jeho manželky není limitována ústavou, ale spíše konvencemi a tradicemi. Jedinou skutečnou překážkou mohlo být náboženské vyznání. Ve třicátých letech platilo, že panovník nemůže uzavřít manželství s osobou vyznávající katolickou víru. Tato podmínka byla zakotvena v Zákonu o nástupnictví. V současné době již toto omezení neplatí. Ale podle zjištěných informací se paní Simpsonová hlásila k episkopální americké církvi, která je vnímána jako odnož anglikánské církve.

11 SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

11.1 Prameny nevydané

Archiv Ministerstva zahraničních věcí ČR, fond Politická zpravodajství zastupitelských úřadů, PZ Londýn, 1932, 1936, 1937.

Statute of Westminster. A bill to give effect to certain resolutions passed by Imperial Conferences held in the years 1926 and 1930, AMZV, PZZÚ, PZ Londýn, 10.2. 1932.

11.2 Prameny vydané

His Majesty's Declaration of Abdication. A bill to give effect to His Majesty's declaration of abdication and for purposes connected therewith, Cmd. 1936–37 (48).

11.3 Seznam literatury

BLYTHE, R., The Age of Illusion: England in The Twenties and Thirties 1919–1940, Harmondsworth 1964, 330s.

BOGDANOR, V., The Monarchy and The Constitution, Oxford 1995, 328 s.

BRICARDOVÁ, I., Monarchie moderní Evropy. Lexikon panovnických rodů, Praha 2002, 368 s.

CANNON, J., GRIFFITHS, R., The Oxford Illustrated History of The British Monarchy, Oxford 1988, 727 s.

DONALDSON, F. L., Edward VIII, London 1974, 447 s.

DONALDSON, F. L., King George VI and Queen Elizabeth, London 1977, 127 s.

DONALDSON, F. L., *The British Council. The First Fifty Years*, London 1984, 442 s.

JUDD, D., *Vzestup a pád Britského impéria*, Praha 1999, 507 s.

KEITH, A. B., *The Constitution of England from Queen Victoria to George VI.*, London 1940, 515 s.

LOYD, T. O., *Empire, Welfare State, Europe. History of the United Kingdom, 1906–2001*, Oxford 2002, 558 s.

ROVNÁ, L. A., *Kdo vládne Británii?*, Praha 2004, 280 s.

ŘÍCHOVÁ, B., *Komparace politických systémů I*, Praha 1999, 278 s.

WHITE, J. L., *The Abdication of Edward VIII: A Record of All The Publisher Documents*, London 1937, 122 s.

ADAMS, R. J. Q., *Stanley Baldwin: Conservative Leadership and National Values* by Philips Williamson. *The English Historical Review*, Vol. 115, No. 464 (November, 2000), s. 1240–1242.

E. C. S. W., *Declaration of Abdication Act, 1936*. *The Modern Law Review*, Vol. 1, No. 1 (June, 1937), s. 64–66.

EDWARD, R. I., CRONKITE, F. C., *Canada and the Abdication*. *Canadian Journal of Economics and Political Science*, Vol. 4, No. 2 (May, 1938), s. 177–191.

IWI, E. F., *The Evolution of the Commonwealth since the Statute of Westminster*. *Transactions of the Grotius Society*, Vol. 37. *Probleme of Public and Private International Law, Transactions for the Year 1951* (1951), s. 83–97.

KNAPPEN, M. M., *The Abdication of Edward VIII*. *The Journal of Modern History*, Vol. 10, No. 2 (June, 1938), s. 242–250.

MANSENGH, N., Ireland: The Republic Outside the Commonwealth. *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 28, No. 3 (July, 1952), s. 277–291.

PEARDON, T. P., Baldwin: A Biography by Keith Middlemas; John Barnes. *Political Science Quarterly*, Vol. 86, No. 3 (September, 1971), s. 523–525.

ROSENZWEIG, L. W., The Abdication of Edward VIII: A Psycho-historical Explanation. *The Journal of British Studies*, Vol. 14, No. 2 (May, 1975), s. 102–119.

SCHUYLER, R. L., The Dominion as Sovereign States: Their Constitutions and Governments by Arthur Berriedale Keith; The Statute of Westminster and Dominion Status by K. C. Wheare. *The American Historical Review*, Vol. 44, No. 3 (April, 1939), s. 636–637.

SIEBERT, F. S., The Press and the British Constitutional Crisis. *Public Opinion Quarterly*, Vol. 1, No. 4 (October, 1937), s. 120–125.

WILLIAMSON, P., Baldwin's Reputation: Politics and History, 1937–1967. *The Historical Journal*, Vol. 47, No. 1 (March, 2004), s. 127–168.

W. P. M. K., Canada and the Abdication Act. *The University of Toronto Law Journal*, Vol. 2, No. 1 (1937), s. 117–119.

12 RESUMÉ

Title: The Resignation of Edward VIII. A Contribution to the Abdication Crisis in Great Britain

Author: Pavlína Civínová

Supervisor: PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

The bachelor's thesis presents abdication crisis in Great Britain in autumn 1936. At the beginning of 1936 King George V died and succeeded his oldest son David who reigned as King Edward VIII. It passed less than year and King Edward was willing to give up the British throne. He was the first and last monarch of Great Britain who abdicated. His Majesty, after succeeding the throne, declared his intention to marry an American woman, Mrs. Wallis Simpson. She was a married woman already twice divorced. Stanley Baldwin's conservative government disapproved King's relationship with Mrs. Simpson. Prime minister argued that the British people will not accept Mrs. Simpson as a Queen. King Edward was faced with four options. The first give up Mrs. Simpson; next keep Mrs. Simpson, remain the throne and government probably would resign; morganatic marriage; or abdicate and give up the throne. King did not give up Mrs. Simpson and in October 1936 said to prime minister his purpose to marry her. To second option, His Majesty decided not to act against the will of the government. Morganatic marriage seemed like most realistic possibility. King would remain the throne; Mrs. Simpson would not have the title of Queen and their descendants will lose right to succession. The Government disagreed with morganatic marriage. On December 10 1936 King Edward VIII, surrounded by his three brothers, signed the Instrument of Abdication in which His Majesty give up the throne. After abdication of King Edward VIII succeeded his younger brother Duke of York who became King George VI. Edward married to Mrs. Simpson in May 1937 and used the title Duke and Duchess of Windsor. In thesis will analyze all options to solve crisis, including their advantages and disadvantages.

13 PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – Návrh zákona k abdikaci

